

2. Гетьман А. П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України: Павч. посіб. — Х., 1998.
3. Екологічне законодавство України / В. В. Костецький. — К., 1998.
4. Кравченко С. Н. Социально-правовые аспекты правовой охраны окружающей среды. — Львов, 1998.
5. Малышко П. И. Государственный контроль за охраной атмосферного воздуха. — К., 1982.
6. Охрана окружающей среды в городах (организационно-правовые вопросы). — К., 1981.
7. Розовский Б. Г., Ворсинов Г. Т. Экологическое право. — Луганск, 1994.
8. Шестерик А. С. Экологическое право: Вопросы теории и методологии анализа. — С.Пб., 2000.

УДК 349.3:613.648

Л. А. Бабій

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ, ЩО ПОСТРАЖДАЛО ВІД РАДІАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

Радіаційна безпека населення є найбільш гуманним і відповідальним завданням держави і радіаційного законодавства, яке закріплює радіаційні права громадян України, гарантує їх реалізацію та визначає правові, економічні і соціальні основи охорони навколишнього природного середовища від радіаційно небезпечного впливу в інтересах нинішнього і майбутнього поколінь. В умовах антропогенного тиску на природу все частіше виникають радіаційно небезпечні ситуації та катастрофи, які призводять до погіршення здоров'я населення і навіть до загибелі людей. Протягом 1990-х рр. у нашій державі йшов інтенсивний процес розроблення радіаційного законодавства і формування законодавчих засад радіаційної політики держави. Національні інтереси України відображають цінності і прагнення українського народу, життя і діяльність, а також цивілізовані шляхи їх забезпечення.

Основними можливими загрозами населенню України у радіаційній сфері належать широкомасштабне застосування радіаційно шкідливих технологій, неконтрольоване ввезення на територію України або перевезення через територію України радіаційно небезпечних речовин і матеріалів, негативні наслідки Чорнобильської катастрофи тощо. У вирішенні цих завдань важлива роль належить Концепції національної безпеки України, яка визначена як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [1].

Проте прийняття цієї Концепції недостатньо. Необхідна чітка послідовність розробки нормативно-правової системи забезпечення радіаційної безпеки від вищого до нижчого рівня. Радіаційно безпечний стан суспільного життя є одним із фундаментальних прав людини і торкається основ життєдіяльності. Метою забезпечення радіаційної безпеки населення на території України є, перш за все, підвищення захищеності особистості в умовах розвитку та функціонування радіаційно небезпечних об'єктів. Таким чином необхідним є не тільки закріплення законодавчим шляхом переліку важливих прав та інтересів людини, а й визначення прогалів у правовому регулюванні даної сфери.

Конституційне закріплення екологічних, в тому числі радіаційних, проблем в першу чергу стосується прав людини, її місця в державі та суспільстві, що й визначає її сучасний радіаційно-правовий статус. На конституційному рівні відображені питання радіаційної безпеки і насамперед це стосується права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля, права власності українського народу та обов'язки і повноваження державних органів забезпечувати радіаційну безпеку й охорону природи [2].

Для того щоб людина могла почувати себе в безпеці, необхідно створити такі радіаційно безпечні умови, які б гарантували радіаційну стабільність на сучасному етапі та які б дозволили відчувати впевненість у радіаційно безпечному середовищі в майбутньому. Забезпечення певного рівня соціального захисту населення в умовах радіаційно небезпечної діяльності охоплює широкий спектр заходів на різних етапах. По-перше, організацію системи радіаційної освіти та виховання населення з метою вирішення проблем радіаційного освічення суспільства. При цьому, звісно, дані інформаційної радіаційної служби мають постійно поповнюватися.

По-друге, зосередити зусилля на прогнозуванні і попередженні настання радіаційно небезпечних ситуацій. По-третє, удосконалити контроль за умовами праці на потенційно небезпечних об'єктах ядерної промисловості та притягувати до відповідальності керівників таких об'єктів. По-четверте, забезпечити соціальну справедливість при вирішенні питань матеріальної підтримки постраждалих від радіаційно небезпечних ситуацій та впровадити систему страхування на такий випадок. Це, звісно, стосується населення, яке проживає на територіях розміщення радіаційно небезпечних об'єктів, сховищ радіаційних відходів.

Вирішуватися питання соціального захисту населення в умовах існування радіаційних проблем на Україні, на мій погляд, повинні на початковому етапі шляхом переорієнтації цінностей, поглядів та поведінки окремих осіб та населення в цілому. Мова йде про формування радіаційної свідомості як засобу соціального впливу, який би забезпечував нормативне функціонування всіх механізмів соціального контролю та коли особа свідомо віддає перевагу питанням підтримки безпечного стану природи. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що стратегічною проблемою радіаційної освіти стає зміна ставлення до природи із споживацького на дбайливе.

З боку держави це питання можна вирішити шляхом обов'язковості для всіх керівників підприємств ядерної промисловості мати професійну екологічну освіту або ж створенням системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Система радіаційної освіти у нашій країні передбачена у школах, ліцеях і вузах, але вона не здатна достатньо змінити ставлення людини до збереження оточуючого природного середовища. У системі додаткової освіти радіаційні проблеми подані лише невеликою кількістю локальних курсів. У зв'язку з цим виникає необхідність створення теорії додаткової професійної освіти керівників та спеціалістів [3].

Для належного рівня прогнозування і попередження настання радіаційно небезпечних ситуацій необхідні досить великі затрати з боку держави. Це, звісно,

здається зайвим, враховуючи те, що на Україні відбувається складний процес економічних трансформацій. Але з іншого боку, у разі настання небезпечної радіоекологічної ситуації для ліквідації її наслідків коштів вимагається набагато більше. З цього можна зробити висновок, що попередження настання небезпечних радіаційних ситуацій пов'язане і з економією фінансових ресурсів, і зі стабільністю діяльності ядерних підприємств. Крім того, заощадження державних коштів сприятиме розширенню робочих місць і збільшенню зайнятості населення в умовах значного безробіття.

Важливим етапом у соціальному захисті населення є охорона праці та юридична відповідальність керівників ядерних об'єктів, які зобов'язані слідкувати за безпечними умовами праці на таких підприємствах та компенсувати заподіяну шкоду. Це, звісно, не стосується ситуацій, коли шкода виникла внаслідок стихійних природних явищ чи навмисних дій потерпілих [4]. До найбільш небезпечних радіаційних загроз належить порушення працеспроможності системи життєзабезпечення як на державному, так і на регіональному рівнях. Вимоги радіаційної безпеки щодо окремих регіонів повинні всебічно враховуватись в стратегію розвитку всієї держави. Відповідність радіаційним вимогам реформування структури ядерних комплексів у регіонах та здійснення спрямованих на вирішення цих завдань державних заходів повинні відповідним чином забезпечуватись і в межах політики регіональної безпеки [5]. Необхідне комплексне розв'язання завдань охорони праці на підприємствах ядерної промисловості з урахуванням різних напрямів економічної, соціальної політики та досягнень в галузі науки та техніки по охороні довкілля.

З метою дотримання радіаційних вимог та вимог охорони праці здійснюється виробничий і громадський контроль, який здійснюють колективи через своїх уповноважених, які мають право безпосередньо перевіряти на підприємствах виконання вимог щодо охорони праці та вносити обов'язкові для розгляду власником пропозиції про усунення виявлених порушень нормативних актів [5]. Але ефективність такого контролю здійснюється не на належному рівні і пов'язано це з тим, що посадові особи такої служби підконтрольні керівникам. При прийомі на роботу керівнику необхідно обов'язково ознайомитися із медичною картою особи, а в подальшому забезпечити належний рівень охорони здоров'я та створення безпеки у процесі роботи на підприємстві ядерної промисловості.

Правопорушення у сфері радіації передбачені Постановою Верховної Ради про Порядок обмеження тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища. На законодавчому рівні немає чіткого визначення, які саме органи мають приймати рішення про обмеження, зупинення та припинення радіаційно небезпечної діяльності. Як засвідчує практика, численні правопорушення є наслідком недодержання нормативів радіаційної безпеки. Відповідальність застосовується не при настанні відповідної шкоди, а з фактом порушення нормативів, вимог чи стандартів радіаційної безпеки. Ухилення правопорушника від виконання рішень

про обмеження, зупинення та припинення радіаційно небезпечної діяльності є підставою для їх притягнення до майнової, дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим доцільно звернути увагу також на проблеми кваліфікації радіаційних правопорушень, адже радіаційно небезпечна діяльність є дуже особливим видом екологічної діяльності взагалі і наслідки від неї значно тяжчі порівняно з наслідками в інших сферах екології [6].

До одного із найважливіших суб'єктивних прав у радіаційних правовідносинах є право подання громадянами заяв до прокурора з метою його звернення до суду з позовом про припинення радіаційно небезпечної діяльності та право громадян на звернення безпосередньо до суду для захисту конституційного права на радіаційну безпеку. При цьому порушені права громадян мають бути поновлені. Звісно, право громадянина на радіаційну безпеку може бути поновленим у добровільному порядку у випадку, коли мова йде про цивільно-правову відповідальність. Чинне законодавство не проводить чіткого розмежування між заходами захисту та мірами відповідальності. Підставою застосування засобів захисту є без вини заподіяна шкода. Призначення засобів захисту — це відновлення майнового стану та захист прав особи. Юридична відповідальність реалізується шляхом застосування до винних осіб заходів державно-правового примусу. Незалежно від чинників, які призвели до порушення права громадян на радіаційну безпеку, громадяни мають змогу відшкодувати шкоду (тобто не тільки у випадку скоєння правопорушення, а й у випадку порушення радіаційної безпеки, наприклад ядерним інцидентом).

Однією з проблем соціального захисту населення є невідповідність потреб із фактичними надходженнями коштів. Ця проблема має вирішуватися на державному, обласному і регіональному рівнях. Будь-яка допомога потерпілим має орієнтуватися на конкретних людей і бути під контролем держави і, крім того, не має бути рівного розподілу матеріальних ресурсів між різними людьми або сім'ями адже в умовах соціальної нерівності однакова допомога може посилити таку нерівність.

Звичайно, повністю виключити радіаційний вплив на населення неможливо, однак необхідно систематично вдосконалювати та впроваджувати у законодавство нові норми, які б забезпечували можливість людини здійснювати свою життєдіяльність у безпечних радіаційних умовах, відновлювати права на радіаційну безпеку та отримувати достовірну і повну інформацію про радіаційний стан навколишнього природного середовища на території України.

Література

1. Концепція національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 25 січня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 18. — Ст. 106.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
3. Ромапова К. А. Модели внедрения экологической культуры в образовательные и производственные учреждения // Социально-гуманитарные знания. — 2003. — № 5. — С. 106–113.

4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 15. — Ст. 70.
5. Заржицький О. Екологічна безпека та безпека праці у системі правового механізму національної безпеки // Право України. — 1999. — № 9. — С. 66–68.
6. Экологическое право Украины: Курс лекций / Под ред. И. И. Каракаша. — О.: Латстар, 2001. — С. 194.

УДК 349.412(498)

А. Г. Арнаут

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В РУМУНІЇ

В ст. 480 Цивільного кодексу Румунії передбачено таке визначення поняття власності: власність — це належне комусь право розпоряджатися певною річчю в ексклюзивному та абсолютному порядку, але в межах, встановлених законом. Один з відомих румунських спеціалістів — К. Опрішан зазначає, що серед усіх інститутів права, власність є не тільки основним, але й найаристократичнішим інститутом [1]. Конституція Румунії від 21 листопада 1991 р. регулює систему права власності в цій державі. Так, після того як в ч. 1 ст. 135 Конституції Румунії проголошується захист власності з боку держави незалежно від її форм, в ч. 2 встановлено, що власність поділяється на дві форми: публічну та приватну.

Відповідно до ч. 3 ст. 135 Конституції Румунії, публічна власність належить державі та адміністративно-територіальним одиницям. Право публічної власності реалізується державою та адміністративно-територіальною одиницею на підставі їх адміністративної правосуб'єктності [2, 55]. В той же час Конституція Румунії не визначає і не розкриває змісту права приватної власності. Однак, виходячи з того, що Основний Закон Румунії все ж визнає дві форми власності і чітко визначає майно, яке належить до публічної власності, доходимо висновку, що майно, яке не належить до публічної власності, є об'єктом права приватної власності [3].

Право публічної власності належить державі та адміністративно-територіальним одиницям, а право приватної власності реалізується фізичними і юридичними особами приватного права. У той же час існують ситуації, коли румунська держава або адміністративно-територіальні одиниці можуть бути суб'єктами права приватної власності. Це характерно у випадку деяких речей, які належать до приватної сфери та відносяться до власності держави або адміністративно-територіальної одиниці. У даному випадку власність є приватною, а правовий режим, що застосовується до цього майна, є загальним, якщо інше не передбачено законом [4].

Деякі автори зазначають, що публічна власність належить державі або адміністративно-територіальним одиницям, а приватна власність належить фізич-